

Pagini alese. Omagiu lui Alexandru Mareș la împlinirea vârstei de 80 de ani. Volum îngrijit de MARIUS SALA, MARIA STANCIU ISTRATE și EMANUELA TIMOTIN, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2016, 308 p.

Filolog prin excelență, creator de școală filologică românească alături de Ion Gheție, Alexandru Mareș completează galeria de excepție a personalităților filologiei românești. Volumul omagial care îi este dedicat, *Pagini alese. Omagiu lui Alexandru Mareș la împlinirea vârstei de 80 de ani*, îngrijit de Marius Sala, Maria Stanciu Istrate și Emanuela Timotin, ce însumează peste 25 de studii, vine să confirme valoarea și aprecierea incontestabile ale colegilor Domniei Sale.

Volumul se deschide cu o evocare a omagiatului, *Ein Mann, Ein Wort* (p. 7–8), semnată de acad. Marius Sala, care conturează atât dimensiunea complexă și completă a cercetătorului Alexandru Mareș – „[a] dovedit în tot ce a făcut la sectorul de limbă literară și filologie”, „[a] abordat toate problemele filologiei românești: datarea și localizarea textelor vechi românești, descoperirea unor texte vechi românești, lămurirea unor pasaje obscure din vechile texte românești, criptografie, activitatea tipografică a unor meșteri ca Lorinț sau Coresi, a scris despre Dosoftei și Milescu, despre valoarea unor slove din alfabetul chirilic de la noi” (p. 7) –, cât și cea a omului Alexandru Mareș, perceput ca „persoana cea mai «parolistă» din institut” (p. 7), urmată de o listă a publicațiilor științifice ale acestuia, *Bibliografia lucrărilor lui Alexandru Mareș: 1966–2016* (p. 9–27), realizată de Anca Mihaela Sapovici.

Contribuțiile lingvistice care urmează, ordonate alfabetic după numele autorilor, ce provin în mare parte din țară (din Institutele de Lingvistică ale Academiei Române din București și Cluj-Napoca, din Institutul de Istorie „N. Iorga”, din Institutul de Studii Sud-Est Europene), dar și din străinătate (Accademia Europea di Firenze), aduc în prim-plan o paletă tematică vastă.

O serie de articole sunt circumscrise cercetării diacronice interne a limbii române. Astfel, Andrei Avram, în *Despre câteva grafi în aparență bizare din Psaltirea Hurmuzaki* (p. 33–38), discută, într-o interpretare personală, valorile fonetice și fonologice ale ocurențelor slovei chirilice *Ѡ* și *ѡ* din ediția consacrată *Psaltirii Hurmuzaki* de către Ion Gheție și Mirela Teodorescu. Tot o analiză a grafiilor duble, de data aceasta apelând la integralitatea textelor rotacizante, realizează și Floarea Virban în *Despre așa-zisele grafi duble în româna veche. Cazul grafiilor de tipul: ѠѠ, ѠѠѠ, ѠѠѡ* (p. 298–308). Dacă Mariana Neț, în articolul *Despre aproximarea cantităților mici în cărțile de bucate românești* (p. 154–163), abordează din perspectivă lexicologică și gramaticală diverse cuvinte și sintagme întrebuițate în cărțile de bucate românești din secolele XIX–XX pentru exprimarea aproximării cantității, în schimb, Gabriela Pană Dindelegan, în *Substantive invariabile și istoria lor* (p. 164–178), realizează inventarul substantivelor invariabile așa cum circulau ele în româna veche și modernă, subliniind comportamentul diferit al acestora și oferind, în același timp, și o tipologie a clasei, dublată de numeroase explicații de natură istorică. În ceea ce privește studiul sincron al unor fapte de limbă, reținem articolul Ioanei Vintilă-Rădulescu, *Indicații duble de uz în DOOM² și DELR II* (p. 285–297), care, bazându-se pe un corpus alcătuit din prima parte a tranșei alfabetice a literei *C* (*ca–cizmă*), extras din cele două lucrări lexicografice, examinează indicațiile de uz, insistând asupra celor duble.

Contribuțiile lexicografice, etimologice, onomastice, sociolingvistice și dialectale sunt, de asemenea, prezente în volum. I. Mării, în *Note lexicografice* (p. 124–137), discută critic o serie de opt cuvinte, avansând posibile soluții de descriere și interpretare corecte. Doru Mihăescu, în *Contribuții etimologice și lexicale (nume de localități românești)* (p. 138–150), inventariază și analizează, din perspectivă istorică și lingvistică (etimologie, atestare), un număr de 75 de nume de localități din fostul județ Roman. Virgil Nestorescu, în articolul *Zvârlugă* (p. 151–153), urmărește etimologia acestui cuvânt, pornind de la „istoria unei familii de cuvinte înrudite cu acesta prin sensul comun «iute, sprinten, agil, ager»”. Nicolae Saramandu, în *Lat. conventare și urmașii săi în dialectele românești* (p. 203–207), abordează, din perspectivă etimologico-semantică, istoria cuvântului *cuvintédzű* ‘vorbesce’ în dialectele românești sud-dunărene. Cătălina Vătășescu, în *Istoria urmașilor*

lat. *secretus* în română și albaneză (p. 277–284), analizează, după cum titlul indică, dintr-o perspectivă istorico-semantică comparată, prezența participiului latin al vebului *secerno* în limbile română și albaneză. Oana Uță-Bărbulescu și Dana-Mihaela Zamfir, în articolul *Lat. ad ipsum și urmașii lui în romanitate. Cu privire asupra v.dr. adîns din structurile pronominale* (p. 258–276), urmăresc valorile lat. *ipse*, oprindu-se la descendenții structurii *ad + ipsum* în limbile romanice, în general, și în limba română veche, în particular. Maria Marin, în articolul *Despre situația actuală a graiurilor românești din Ungaria* (p. 106–116), subliniază „capacitatea remarcabilă de preluare și de absorbție a elementului lexical maghiar” în graiurile românești din Ungaria, fără ca aceste împrumuturi „să afecteze fondul principal lexical românesc”.

Diversele influențe străine exercitate asupra limbii române sunt, de asemenea, tratate. Astfel Liliana Agache, în *Aspecte ale influenței turcești asupra limbii române până în secolul al XIX-lea* (p. 28–32), se apleacă asupra împrumuturilor lexicale turcești din limba română. Gh. Chivu, în *Cei doi excessuri a amerii, traducere din Jacques Philibert Rousselot de Surgy* (p. 72–81), discută împrumuturile lexicale latino-romanice, insistând cu precădere asupra celor franțuzești ce anticipează „atitudini lingvistice mult ulterioare”. Anca Mihaela Sapovici, în *Mic glosar de cuvinte expresive de origine (neo)greacă* (p. 190–202), abordează împrumuturile grecești din limba română, insistând asupra cuvintelor ce au dobândit „o deprecieri stilistică semnificativă”.

Numeroase contribuții pot fi circumscrise istoriei culturii și filologiei românești. Astfel, Violeta Barbu, în *Versiunea românească a narațiunii Patria Athonensia: Istoria pentru Muntele Athonului* (p. 39–52), aduce în fața noastră o serie de texte literare ce conservă „memoria anti-latină” a evenimentelor petrecute în anul 1204, insistând asupra celor care gravitează în jurul Muntelui Athos. Articolul Monicăi Busuioc, *Concurența dintre simbrie și leafă în recompensarea boierilor dregători* (p. 64–71), analizează circulația culturală a celor doi termeni în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea. Cristina-Ioana Dima, în *Note asupra încifrărilor tainice în Istoria ieroglifică și Imaginea de nedescris a științei sacre* (p. 82–92), se apleacă asupra unor motive literare baroce identificabile în capodopera cantemiriană *Istoria ieroglifică* și într-o altă scriere din tinerețe a acestuia, *Imaginea de nedescris a științei sacre*. În articolul său, intitulat *Despre obiceiurile de la curtea domnească într-o descriere a Țării Românești de pe la 1760* (p. 240–246), Andrei Timotin alege să examineze capitolul „Pentru obiceiuri”, fila 64^{r-v} a manuscrisului românesc 266 aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București, aducând în prim-plan o pagină din istoria obiceiurilor de la curtea domnească. Emanuela Timotin, în articolul *Despre variația scrierilor apocrife. Tradiția manuscrisă românească a Visului Maicii Domnului* (p. 247–257), abordează circulația acestui manuscris apocrif în spațiul cultural românesc; analiza comparativă a celor 31 de variante îi permite cercetătoarei să identifice „principalele rațiuni pentru care, încă din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, copiii modifică scrierea”. Acad. Gr. Brâncuș, în articolul *Eminescu și unitatea limbii române (fragment)* (p. 53–63), studiază problematica unității limbii române așa cum reiese din publicistica eminesciană. V. Guruianu, în *Un fragment de Fiziolog românesc difuzat prin mijloace electronice (e-mail și YouTube)* (p. 93–105), se apleacă asupra „variantei moderne”, puse în circulație prin mijloace electronice, a unei secvențe de referință din literatura cârților populare românești. Marius Mazilu, în *Stihuri religioase inedite de la sfârșitul secolului al XVIII-lea din colecțiile BAR* (p. 117–123), comentează o însemnare manuscrisă datată 1794 și semnată de ieromonahul Gherontie de la Cernica, conservată pe filele de la sfârșitul unui exemplar dintr-un *Nou Testament* apărut la București, în 1703. Prin excursul istoriografic pe care-l realizează, Eugen Pavel, în *Premise ale criticii textuale în cultura scrisă românească din secolul al XVIII-lea* (p. 179–189), caută să evidențieze „accepțiunea care se conferea deja în epocă noțiunii de ediție critică, apropiată sub unele aspecte de cea consacrată în codicologia modernă”. Cristinel Sava, în articolul *De consummatione mundi în tradiția manuscrisă românească. Particularități* (p. 208–222), examinează comparativ variantele traducerii românești ale *Cuvântului lui Ipolit...*, pe care le raportează atât la textul grecesc, cât și la varianta slavonă, cercetând mai ales intervențiile în text, de tip omisiuni și adăugiri lexicale. În articolul său, intitulat *Un manuscris românesc din Manchester. Istoria unui împărat foarte scump* (p. 223–239), Maria Stanciu Istrate studiază un miscelaneu românesc ce a făcut parte din biblioteca lui Moses Gaster, insistând asupra unui text sapiențial, *Istoria unui împărat foarte scump*, pe care-l și editează în acest volum omagial.

Se cuvine remarcat că, în ciuda intenției noastre de a le grupa sub un domeniu sau o direcție de cercetare, majoritatea articolelor oferă o perspectivă de abordare interdisciplinară, putând cu ușurință trece de la o categorie la alta. Multe dintre articolele prezente fac trimitere la contribuțiile științifice elaborate de-a lungul timpului de către omagiat, ceea ce subliniază valoarea științifică a acestora.

Încheiem această prezentare însușindu-ne opinia Mariei Stanciu Istrate și afirmând, fără tăgadă, că Alexandru Mareș este și va rămâne în cultura română atât prin contribuțiile prețioase ale Domniei Sale, „pentru care scoaterea din uitare a textelor românești vechi a devenit o misiune de credință” (p. 232), cât și prin admirația și prețuirea colegilor care îi dedică acest volum.

MARIA ALDEA
Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horia, 31
aldea_maria@yahoo.com

GABRIELA HAJA (ed.), *Lexicografia academică românească. Studii. Proiecte*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017, 270 p.

Omagiind 150 de ani de la înființarea Academiei Române, Centenarul Marii Uniri și cei 50 de ani ai Departamentului de lexicologie-lexicografie din Iași, volumul *Lexicografia academică românească* editat de Gabriela Haja ne oferă mai multe perspective asupra lexicografiei și a lexicologiei românești, de la cea istorică, adoptată în *Prefață* și în câteva dintre studiile grupate sub titlul *Tradiție și actualitate*, la perspectiva cercetării lexicografice propriu-zise sau la aceea a noilor modalități de exploatare a resurselor lexicografice specifice erei digitale, cu oportunitățile pe care le oferă.

Volumul se deschide cu o *Introducere* semnată de editoarea volumului, intitulată *Contribuția lexicografilor ieșeni la Dicționarul limbii române (DLR). Rolul DLR în politica lingvistică a Academiei Române*. Pe parcursul acestei *Introduceri*, autoarea prezintă volumul, subliniind rolul lexicografilor ieșeni la realizarea proiectelor mari de cercetare fundamentală în domeniu, derulate în cadrul Academiei Române, dar și modul în care, prin proiecte de cercetare extrabugetară, în Departament s-au pus în aplicare idei inovative de cercetare, într-o perfectă sincronizare cu noile provocări ale erei digitale, precum și cu mainstream-ul disciplinei.

Volumul este împărțit în două părți. Prima parte, intitulată *Studii. Tradiție și actualitate*, reunește zece contribuții ale membrilor Departamentului de lexicologie-lexicografie ieșean, menite să puncteze aspecte importante ale cercetării în domeniu, care au constituit subiecte de interes pentru autorii lor și la care ne vom opri în continuare. În studiul *Dicționarul limbii române (DLR), dicționarul Academiei Române. Contribuția lui A. Philippide*, Gabriela Haja oferă câteva repere istorice privind realizarea lucrării fundamentale a culturii române, arătând, pe baza analizei fișelor-manuscrite, modul de lucru al lingvistului ieșean. De asemenea, prezentând comparativ câteva exemple de redactare din DLR-MS (redactat de A. Philippide) și din DA-ul lui Sextil Pușcariu, dar având în vedere și modul de redactare al DLR, Gabriela Haja observă că ceea ce s-a păstrat de-a lungul timpului este metodologia cercetării, rămasă valabilă până astăzi, când se aspiră la folosirea resurselor și a instrumentelor informatizate, dar când rigoarea științifică a cercetării presupune parcurgerea aceluiași etape: „stabilirea listei de cuvinte [...], extragerea de contexte, stabilirea sensurilor cuvintelor în contexte și gruparea contextelor după sens, stabilirea etimoanelor, documentare bazată pe bibliografie secundară (alte dicționare, studii de specialitate etc.), stabilirea relațiilor semantice interne [...] și a celor externe [...], rafinarea definițiilor” (p. 37).

Volumul continuă cu studiul Cristinei Florescu, *Dicționarul academic: sursă perenă de valorificări lexicale*, care analizează câteva aspecte privind valorificarea celei mai mari baze lexicale a limbii române, prelucrată din punct de vedere lingvistic și lexicografic. Urmează apoi cinci studii